

Romein tot de tanden gewapend

Door THEO TOEBOSCH

ROTTERDAM, 21 DEC. Het zat er al vroeg in bij de Italianen: in het Romeinse leger hoorden kammen tot de standaarduitrusting. Niet per se met ijdelheid als motief overigens.

Het kammen speelde een rol bij de groepsvorming van legionairs en de creatie van een *corps d'esprit*, schrijven de archeologen Ton Derks van de Vrije Universiteit en Wouter Vos van Hazenberg Archeologie in het nieuwe nummer van het onlinevaktijdschrift *Journal of Archaeology in the Low Countries*.

Onderzoekers associëren Romeinse kammen vanouds met vrouwen. Er zijn veel afbeeldingen bekend van Romeinse vrouwen die hun haar (laten) kammen – niet van mannen die dat doen. Maar uit werken van Romeinse auteurs als Martialis en Juvenalis blijkt dat ook mannen hun haren kanden. En de laatste tijd worden

Romeinse kam van buxushout met 37 fijne tanden en 18 grove tanden, opgegraven in Vechten.

steeds vaker kammen gevonden in een militaire context. In het Romeinse fort Vindolanda, aan de Muur van Hadrianus in Noord-

Engeland, zijn al 61 houten kammen gevonden, in de afvalhoop van het Zwitserse legerkamp Vindonissa 37 en in het Nederlandse fort Vechten onlangs nog twaalf dubbelzijdige exemplaren.

Ook andere legers kanden: aan boord van de *Mary Rose*, het vlaggeschip van Henry VIII (1491-1547), zijn tientallen kammen gevonden. Van Homerische, Keltische en Frankische krijgers is bekend dat ze hun haren kanden om hun persoonlijke karakter te benadrukken.

Maar Derks en Vos menen dat Romeinse soldaten hun haar *moesten* kammen, dat Romeinse commandanten een goede haarverzorging verplicht stelden. Dat zou het eenvormige uiterlijk bevorderen, de vijand ontzag en angst inboezemen en het gevoel van trots en onoverwinnelijkheid van de Romeinse soldaten vergroten.